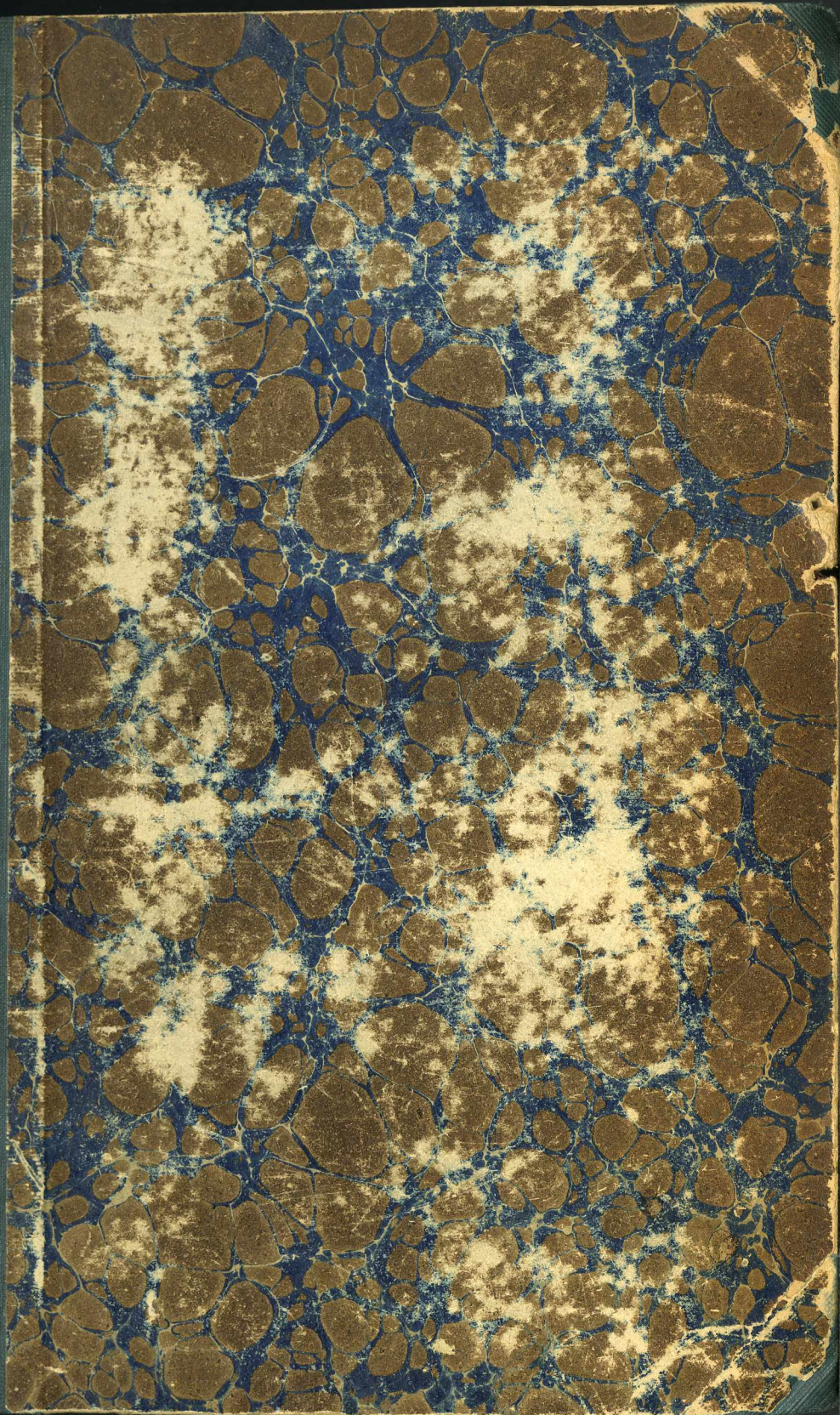

Politikai
röpiratok.

125.

125
1096

ADALÉKOK

A JÁRVÁNYELLENI PROPHYLAXISHOZ

ÉS

A FŐVÁROSI KÖZEGÉSZSÉGÜGYI SZERVEZETÉHEZ.

IRTA

KÖRÖSI JÓZSEF

A FŐVÁROSI STATISZTIKAI HIVATAL IGAZGATÓJA.

~~~~~  
KÜLÖNLENYOMAT AZ „ORVOSI HETILAP“ 27-DIK SZÁMÁBÓL.  
~~~~~

16.

BUDAPEST,
NYOMATOTT KHÓR ÉS WEIN-NÉL.
1879.

DE BALLAGI GÉZA.

Ma, midőn fővárosunknak a járványoktól megóvása a hatóság napi rendjén áll, talán nem érdektelen dolog mélyebben és részletesebben bepillantani egy oly nagyvárosi prophylacticus apparatus szerkezetébe, mely évek gyakorlata által ki van próbálva, mely mintaszerűen működik és melynek oly nagy része van benne, hogy egy óriási város, mely egy milliónál több lakossal bír, annak daczára, hogy mint tengeri kikötő a ragályok behurczolásának legnagyobb mérvben van kitéve, mégis a világ leg-egészségesebb városai közé tartozik.

Értem *New-York* városát.

Az ott működő prophylacticus apparatust alkalmasint kevesen ösmerik, minthogy az ottani „Board of Health“ évi jelentései nálunk nem igen forognak közkézen és az alább ösmertetendő intézkedések ezen jelentéseknek kis könyvtárt képező köteteiben elszórtan találatnak. Ha itt ott apró részletekbe megyek át, ezt szándékosan teszem, mert épen a részletből ismerhetők fel legjobban azon surlódási nehézségek, melyek a gyakorlatban előállanak és ezért ép a részletekből valamely intézménynek sokkal plasticusabb képét nyerjük, mintha csak a nagy elvi szempontok ösmertetésére szorítkoznánk.

A new-yorki közegészségi szolgálat a „Board of Health“ című hatóság vezetése alatt áll. Ezen rendkívül nagy hatalommal felruházott közeg mind össze *csak hat* lagból áll, kik közt három orvos. A bizottság négy tagja New-York állam „governorja“ által a senatus helybenhagyása mellett *nevezetik ki*; a másik kettő, t. i. a new-yorki kikötői főorvos és a rendőrség képviselője, hivatalból tagjai.

A „Board of Health“ négy kinevezett tagja, hogy működésében teljesen függetlenül intézkedhessék, rendes fizetést hűz, de állása minden más politikai, vagy községi hivatallal incompatibilis. Működési idejük 4 év.

E hatóság végrehajtó hatalma a főorvosban (sanitary superintendent) központosúl, kinek fizetése előbb 8,800, jelenleg 12000 frt. A fizetések tekintetében nem szabad felednünk, hogy New-Yorkban a pénz értéke jóval csekélyebb, mint minálunk. Általán úgy szokták felvenni, hogy az ottani pénzegység, a dollar = 2 frt. tényleg nem bir nagyobb véterővel, mint a mi egységünk, a forint. E szerint a főorvos fizetése a mi körülményünkhöz képest mintegy 6000 frt. volna. Az első főorvos Morris tr. volt; utóda 1871 óta *Day* tr. A főorvos alatt 10 kerületi orvos áll, évi 4000, (előbb 3000) és 12 kerületi alorvos évi 3000 frttal.

A „Board of Health“ kebelében fennáll azonkívül egy statisztikai hivatal, egy hímlő-oltóintézet és egy desinfiáló őrség.

A mi mármost a ragályos betegségek elleni óvintézkedéseket illeti, ezeknek kiindulási pontját a bejelentési kötelezettség képezi. Minden orvos kötelezve van a gyakorlatában előfordúlt ragályos betegedéseket a főorvosi hivatalhoz bejelenteni. A bejelentésre külön minták vannak kiosztva, melyek csak is a legszükségesebb adatokat tartalmazván, kitöltésük még akkor is, ha egy orvosnak napjában több bejelentése volna, számba vehető fáradságot nem okoz. E minta a következő:

Ragályos betegedési eset bejelentése.

Beteg neve:
 „ lakása
 „ kora:
 Betegség:

New-York 18 Orvos aláírása.

Ezen jelentések a főorvos által azonnal lajstromortatván, az illető kerületi orvoshoz nyomban és *táviratilag* a következő értesítés intéztetik:

N. N. éves, hímlőbe (vagy mi más betegségbe) esett.
 Lakik útca házszám. Day tr.

A kerületi orvos, mihelyt a sürgőnyt veszi, köteles a beteget azonnal felkeresni. Ha az ragályos betegségben van és úgy találja, hogy a kellő izolálás lehetlennelvolta miatt a környezet élete azáltal veszélyeztetve volna, a beteget és a környezetet a veszélyre figyelmezteti és oda hat, hogy a beteg a fenn-

álló külön ragálykórházba átszállíttassék. Azonnal a szemle után és pedig ismét *táviratilag* következő jelentést küld a központba :

Day tr-hoz ! N. N., éves lakik hímlőben van. Szállítassa kórházba. Desinficiáltasson. Füstöltessen (és ha szükségesnek találta) Égettesse el az ágyneműt.

Ha a beteg vonakodnék kórházba menni, vagy ha a környezet ezt ellenezné, ez a főorvoshoz bejelentendő, a ki *ismét táviratilag* másik orvost küld ki az eset vizsgálatára. Ha mindkét orvos egyetért abban, hogy a betegnek a lakáson való maradása által mások élete veszélyeztetve van, a beteg okvetlen, szükség esetén erőhatalommal, a kórházba szállítandó.

Ha a beteg a házban egészen külön elhelyezhető, úgy, hogy szobája külön folyosóra nyílik, s hogy az orvoson és ápolón kívül más hozzá be nem lép, úgy a főorvos figyelme egyelőre csak arra irányúl, hogy kellő fertőztelenítő szereket szerezzen. Ily esetben e következő kérelmet intézi és pedig *ismét sürgőnyileg* a központhoz :

Day tr-hoz :

N. N. . . . éves, hímlőben van. Elszigetelés megtörtént. Küldjön fertőztelenítő szert.

Az elkülönítés keresztül vitetvén, a kerületi orvos annak szigorú fentartására ügyel és e célból köteles a házat hetenként kétszer meglátogatni. A házban lakó feleket — ha a beteg a háznál marad — az esetről értesíti, figyelmezteti a betegség ragályos voltára és minden érintkezés kerülésére inti őket. Hímlő esetében az illető, valamint a szomszéd és szemben levő házak lakóit mind beoltja. A kerületi orvos továbbá összeírja a családbeli tanköteles gyermekeket, s azon iskolákat melyekbe járnak. Az iskola látogatástól eltiltja őket, az iskolai igazgatókat e tilalomról értesíti. A családbeli gyermekek csak is orvosi bizonyítvány után vétetnek újból fel az iskolába. Az tapasztaltatván, hogy a rendelő orvosok néha nagyon is könnyen vették e bizonyítványok kiállítását, a múlt év óta ezeket csak is a hivatalos orvosok állítják ki.

A kerületi orvos kötelessége továbbá kutatni a betegség honnan származását ; nyomozni, vajjon az nem helyi okokra vezet-

hető-e vissza. E czélból meggyőződést szerez magának az árnyékszék, csatornák, peczegődrök állapotáról, a víz minőségéről és ezek tekintetében nyomban intézkedik. Úgyszintén kiterjeszti figyelmét a lakás és az egész ház állapotára (nedvesség, túltömöttség, tisztatlanság, egészségellenes iparágaknak űzése stb.) és e tekintetben szintén a kiadott utasításokhoz képest intézkedik.

Mihelyt a beteg a házat elhagyta, vagy mihelyt a hulla kivitetett, a főorvos ismét távsürgönyileg megrendeli a fertőztelenítő kiküldését. A hol az ágynemű elégetése elrendeltetett, ezt szintén a fertőztelenítő végzi.

Ezen néhány adat igen jellemző világot vet a new-yorki közegészségi szolgálat szervezetére. Ügyosztálynak, referensnek, acta-felszerelésnek, iktatónak, végzés hitelesítésinek, csigaléptű hivatalos expeditionnak, szóval a bureaucraticus kinlajtorja hosszú lépcsőzetének semmi nyoma. A helyett lépten nyomon közvetlen intézkedés, közvetlen érintkezés az egymással érintkezendő közegek között, lehető leggyorsabb, haladékat nem ösmerő elintézés, lázas sürgönyözés jobbra-balra, lóhalálában vágatató desinficiáló csapat stb. Életveszélyről és életmentésről lévén szó, világos is, hogy csak is ilyen szabású intézkedések lehetnek célravezetők.

Az eddigiekben felsorolt szervezetből tanulságul még a következőket vonhatjuk le magunknak :

1) A közegésségügy végrehajtásában folyton folyvást össze ütközésbe jön a magánérdek az összesség érdekével. Ennek folytán igen helyes intézménynek kell elősmernünk, hogy a közös érdeknek végrehajtói, t. i. a főorvos és kerületi orvosai, nincsenek kitéve azon veszélynek, hogy kötelességük lelkiösmeretes végrehajtásában számtalan magánérdeket károsítván, új választások alkalmával állásaikból kiessenek. A főorvosi és a kerületi orvosi állomások New Yorkban ugyan szintén választások útján töltenek be; ez azonban nem a közönség által ejtetik meg, mely közegészségügyi intézkedéseknél mindig érdekelt fél, hanem a *hatagú* egészségi hatóság által, mely nagyon is távol lesz attól, hogy hivatalnokai buzgóságát azoknak elmozdításával büntesse. E közvetett választás még azon roppant előnnyel is bír, hogy a választás kizárólag szakemberek kezébe van letéve. Ehhez némileg

hasonló eljárást követnek nálunk a tanítók választásánál, a hol a tanügyi bizottságnak döntő befolyás biztosított. Az orvosi minősítés megítélése még nehezebb lévén mint a tanítóé, nem tartom lehetlennék, hogy ezen, alapján igen jogos és üdvös elvet, nálunk idő jártával a hatósági orvosokra is kiterjesszék.

2) New-Yorkban, mintegy 50,000 emberre jut egy-egy kerületi orvos, de az tisztességesen van fizetve. Nálunk több az orvos és több a kerület, de a fizetés kisebb. Hogy a két rendszer közt melyik a jobb, a fölött azt hiszem kétség nem lehet. Budapesten van tizenhárom kerületi orvos és 16 halottkém! A kerületi orvos fizetése 1800 frt, a halottkémé 750 frt. Ez oly mérvű javadal-mazás, mely kizárólagos fizetésnek kevés, mellékjövedelemnek sok. E mellett pedig daczára annak, hogy a főváros hivatalos orvosai évi 33,400 frtba kerülnek, a hatóság még sem rendelkezik orvos *hivatalnokokkal*, hanem csak hivatalos teendőkkel is foglalkozó magánorvosokkal, a kik csekély fizetésük mellet a város szolgálatát csakis mellékkeresetnek tekinthetik. Ha ellenben a kerületi orvosok és halottkémeik működése egyesítettnek — mint ez terveztetik, — ha Budapest hat, mintegy 50.000 lelket számláló főorvosi kerületre osztatnék fel, s ha egy-egy fő orvosnak azután akár 3000 frt. fizetés is adatnék, ez mind össze még csak 18000 forintnyi kiadást, tehát a mostani 36000 forintnyi költségeknek csak fele részét tenné. A fenmaradó 18000 forintból pedig busásan telnék 10—15 szegény-orvos fizetése, sőt azon felül néhány ezer forint még megtakarítható is volna. A főváros így, magukat kizárólag a közegészségi ügynek szentelő orvosi törzskarral, orvosi hivatalnokokkal birna; kisebb költséggel nagyobb eredményeket érne el.

Nem lehet ez alkalommal hallgatással mellőzni magának a központi hivatalnak elégtelen létszámát is. Budapest főváros egész tisztí főorvosi hivatala a főnökön kívül még csak helyetteséből és egy írnokból áll! Ha kívánjuk, hogy a központi főorvosi hivatal közegéinek számos teendőit sikeresen ellenőrizze és a járványok elleni prophylaxisban is nagyobb tevékenységét fejthessen ki, okvetlen kell, hogy e hivatal munkaerejét is szaporítsuk.

A mi mármost különösen a ragályos betegségek elleni prophylaxist illeti, ezek tekintetében a következő tanúlságot vonhatjuk e a new-yorki állapotokból:

3) A veszedelmesebb ragályok számára külön kórházak vannak felállítva. Vagyonosak fizetés mellett nagyobb kényelemmel ellátott kórházban találnak felvételt. Kellően berendezett, valamint a műveltebb osztályok igényeinek is megfelelő külön kórházak az elszigetelhetésnek csakugyan legelső feltételei. Míg ilyenekkel nem bírunk, a kórházba való elszállításról, az elszigetelés ezen leghatásosabb módjáról alig beszélhetünk. Valóságos kegyetlenség volna a jómódú, otthon minden lehető gondban, ápolásban és kényelemben részesülő családapát, vagy kis gyermeket családja köréből kiragadni és a mi kórházainkba elküldeni, melyek állapota fájdalom még az emberiség azon szerény követelményeinek sem felelnek meg tökéletesen, melyekkel a társadalom legsalsóbb, legszerencsétlenebb tagjai iránt tartozunk, de mely a műveltebb osztály életszokásaival szemben igazán elviselhetlenek és valósággal kétségbeejtőnek tűnik fel. Tekintsük például a jelenleg hímlőkórházu szolgáltó baraque-kórházunkat. Be kell vallani, hogy sok tekintetben jobb a hirénél: a baraque-rendszert önmagában, épen nem lehet oly rosznak tekinteni mint ezt sokan állítják, ha azt látjuk, hogy az utolsó egészségi kongressus azt egyenesen ajánlta. A mi baraque-kórházunk szabad helyen áll, udvarában gyp, fák, sőt virággyak is vannak; a szobák igen tisztán vannak tartva, nincsenek túltömve, s egészben véve igen kielégítő benyomást tesznek a látogatóra. De azután ott van a *bonczterem* közelében elhelyezett konyha! ott van a tőszomszédságban a város összes szeméjtjének lerakó helye! mely miasmákkal árasztja el az egész környékét, s mely a legyek oly kifogyhatlan seregével lepeti el a kórházat, hogy a konyhát és a betegeket ezek ellen megőrizni nem lehet. Kórházi orvosoktól hallottam, hogy a haldoklók szájöregít legyek szokták ellepni. Nem lelkiismeretbeli dolog-e ily körülmények mellett mívelt embert erőszakkal akarni a mi kórházunkban elhelyezni, őt családja köréből kiragadván, piszkos napszamosok, kocsisok stb. mellé elhelyezni? Az ez irányban alkalmazott szigor, vajmi könnyen fajúlhatna barbarsággá, hacsak ily rendszabályok életeleléptetési előtt aziránt biztosítékot nem szerzénnek magunknak, hogy azon kórházak, melyekbe lakosságunkat esetleg erőhatalommal is akarjuk elhelyezni, csakugyan tökéletesen megfelelnek a tudomány és a humanitás követelményeinek, s hogy

ott, a jobb műveltebb osztályokhoz tartozók — a költségek megtérítése mellett — előbbi életmódjuknak inkább megfelelő módon fognak elláttatni.

4) A kórházba szállítás New-Yorkban külön kocsin, illetőleg külön gyaloghintóban történik, melyek minden használat után gondosan desinficiáltatnak. Nyilvános járművek, bérkocsik, lovasutak, gőzhajók stb. használata itt, mint sok más városban el van tiltva. Hasonló intézkedés tartalmaztatik különben a legujabban hozott rendőri törvényben valamint azon járványügyi szabályzatban is, mely a városi egészségügyi bizottságnál tanácskozás tárgyát képezi :

3) A ruhák fertőztelenítése, illetőleg a lakások kifüstölése, erre külön betanított desinficiáló csapat által történik, melynek élén egy vegyész áll. A főváros is rendelkezvén külön városi vegyészrel, ezt arra is fel lehetne használni, — szükség esetére jelenlegi 600 frt. fizetésének némi javítása mellett, — hogy a desinficiáló őrséget betanítsa és némileg ellenőrizze.

Budapesten, mely alig bír $\frac{1}{3}$ rész annyi lakóval mint New-York, ily külön csapat szervezése aligha fölösleges nem volna. Van a város szolgálatában számos oly egyén, a ki — különösen ha minden kiküldetésnél szerény fizetési pótlék adatnék — szívesen vállalkoznék ily munkára. Csak például hozom fel a tűzoltóságot, mely 58 egyénből áll, a kik a kifüstölésnek magában véve igen egyszerű műveletére könnyen betaníthatók volnának. New-Yorkban a fertőztelenítők csapata 6 egyénből állván, Budapesten alig volna háromnál többre szükség : arra pedig talán alig lesz eset, hogy 58 egyénből három ideiglenesen nélkülözhető ne legyen.

Fertőztelenítési szerekre New-York városa — a desinficiált csatornák beszámításával — 8000 frtot adott ki. Nálunk tehát mintegy 2500 frtot lehetne e célra előirányozni.

5) Végül még érintendő volna a hatósági orvos működése, a betegedési bejelentés beérkezése után. Azon eszmecsere, melyet e tárgyról alkalmam volt a főváros több kiváló orvosával folytatni, azon meggyőződésre juttatott, hogy a hatósági orvosoknak oly hatályos beavatkozása, mint az New-York-ban, de azon felül sok más városban is, így különösen péld. Brüsszel-ben történik, minálunk, egyelőre legalább, alig volna keresztülvihető. Részemről be kell vallanom, hogy az életbeléptetendő új intéz-

kedések épen ezen részében találok a prophylacticus hatáság intézkedés voltaképeni magvát. Hiszen a rendelő orvos csak a ő betegével gondol: ki akarhatná őt mind arra kényszeríteni ami fenntebb a hatósági orvos működése gyanánt jelöltetett ki; így pld. az árnyékszék, csatornák vizsgálatára és az iskolába járó gyermekeknek összeírására, az iskolai igazgatók fáradságos értesítésére, esetleg az egész háznép, sőt még a szomszédos házak lakóinak beoltására sat.! Sőt még azon tökéletesen valószínűtlen esetre is, hogy a rendelő magánorvostól ily kimerítő fáradságot a közegészség érdekében elvárhatnánk, még sem lehetne a működésének eredménye, mivel a magánorvos rendeltének sem háztulajdonos, sem szomszéd, sem rendőr engedelmeskedni nem tartozik. Minderre egyedül és kizárólag a hatósági orvos lehet hivatva. Azonban a hatósági orvos ilyen forma beavatkozása ellen oly határozott idegenkedést tapasztaltam és ez idegenkedés oly tiszteletreméltó és szakavatott oldalról is nyilvánított, hogy a new-yorki és brüsseli állapotoknak nálunk meghonosítását, egyelőre *pium desiderium*nak kell tekinteni. A hatósági orvosok beavatkozási körének szűkebbre szabása mellett kétségkívül szól azon körülmény is, hogy a közegészségi hivatalos *functio* jelenleg gyakorló orvosoknak mellék- és épenséggel nem kizáró foglalkozása, s hogy a mostani fizetések mellett amúgy sem lehetne hivatalos orvosainktól oly fölázdozó és időrabló működést követelni, mely minden magángyakorlatot lehetlenné tenne.

A mennyiben tehát ezen álláspontra helyezkednénk, úgy mégis körül kellene írni azon esetek minimumát, melyekben a hatósági vizsgálat okvetlen szükséges. Ilyenek volnának (járványmentési időkben is) mindazon esetek, melyekben a gyakorló orvosok maguk kéri a főorvos kiküldetését, továbbá oly esetek, midőn egy-egy házból számosabb betegedési eset jelentetett be, a midőn könnyen meglehet, hogy ott különös helyi viszonyok a ragálnak góczpontját hozták létre. Vizsgálat volna továbbá megejtendő mindazon eseteknél, a hová a kerületi orvost mint olyant a beteg kezelésére hívták. Annyi azonban mégis concedáltathatnék, hogy mihelyt valamely ragályos betegség járvánnyá fajult, okvetlen nagyobb szigort kellene alkalmazni és nem szabadna elszalasztani egyetlen egy betegedési esetet sem,

melyben a hatóság magának a betegség miként kitöréséről, a tett óv- és elkülönítő valamint fertőztelenítő intézkedések elégséges, vagy elégtelenvoltáról meggyőződést nem szerezne.

Evvel persze még elég távol maradunk azon eszményi nézet-től, mely szerint — mint ezt nekem Janssens tr., Brüssel város főorvosa nem rég ismét erősíti, — „minden egyes ragályos betegedési eset okvetlen egy külön hatósági vizsgálat tárgyát képezi“, csak így lévén remélhető, hogy a járvány kitörése is megakadályoztat-hassék. Ámde elvégre, talán van abban is némi igazság, misze-rint nagyon is nagy ugrás volna, ha a mostani, parlag állapo-tainkból egy nagy szökéssel akarnánk a leghaladottabb nagy váro-sok mintaszerű viszonyaiba átugorni. A közállapotok javításában is gyakran bizonyos mértéket kell tartani, s talán józanabb egyelőre a jóval is beérni és a jobbnak bekövetkezését az időtől várni mint sem a jobbnak hajhászása folytán talán a jót is elszalasztani.

Budapest, 1879. június hó 27-én.

DE BALLAGI GÉZA.

